

Panoraamivabadus - Vabadus, mis meil puudub

Eestis sisuliselt puudub üks vabadus, mille puudumisest paljud isegi ei tea. Tegemist on panoraamivabadusega, mis lubab pildistada, luua ning avaldada pilte avaliselt avalikus kohas asetsevatest ehitistest, skulptuuridest või muudest kunstiteostest, rikkumata sellega mis tahes autoriõiguse seadusi, mis võivad antud tööde suhtes kehtida.

Panoraamivabadus piirab autoriõiguse omaniku õigust rakendada autoriõiguse rikkumise eest meetmeid pildistaja või mistahes teise isiku vastu, kes tehtud pilti levitab. See on erand tavareeglist, mille järgi autoriõiguse omanikul on ainuõigus anda luba tuletatud tööde loomiseks ja levitamiseks ning küsida selle loa eest tasu.

Panoraamivabaduse teemat on põhjalikult uurinud MTÜ Wikimedia Eesti, kes tegutses aastatel 2014-2017 aktiivselt panoraamivabaduse kehtestamise nimel Eestis, taotledes autoriõiguse seaduse vastava artikli muutmist. Pingutustest hoolimata pole Eestis panoraamivabadust veel kehtestatud. Wikimedia on meedias teemat aktiivselt käsitlenud ning seetõttu on artikli koostamisel suures osas tuginetud ka nende poolt avaldatud allikatele.

Tänapäeval on fototehnika lihtsustumise ning suhtlusvõrkude leviku tõttu tavaline, et tavatarbijad teevad avalikes kohtades massiliselt fotosid ning levitavad neid internetis, kasutades sotsiaalvõrgustikke nagu Facebook, Instagram, Twitter jms. Sotsiaalmeediast suurem osa on äriiline ja ühtlasi on enamikes sotsiaalvõrgustike kasutustingimustes sätestatud, et antud võrgustik võib kasutada pilte äriuliselt ilma liikme nõusolekuta. Kui ühismeediaplatvormid kasutavad pilte näiteks reklaamiks, siis on tegemist otseselt pildi äriilise kasutamisega, mille eest vastutab foto üleslaadija. Praktikas on selline olukord väga keeruline, sest isik, kes soovib näiteks tänaval teatud ehitise või skulptuurist pilti teha ning seda sotsiaalvõrgustikku üles laadida, peab esmalt veenduma, kas antud objekt on autoriõigustega kaitstud ehk ehitise puhul on vajalik kindlaks teha, kes on teose arhitekt ning kas antud isik on elus või mitte, sest kui arhitekt on surnud, siis tuleb üles leida õigusjärglane ning hankida vastav luba. Üldreeglina kehtib autoriõigus autori kogu eluaja jooksul ja 70 aastat pärast tema surma.

Panoraamivabaduse kontekstis on peamised autoriõiguslikult kaitstavad teosed erinevad hooned ja muud ehitised, mille alla saab liigitada ka sillad ning teised funktsionaalsed ehitised, kus autori loomingulisuse külg ei pruugi selgelt avalduda, kuid kehtiva regulatsiooni kohaselt vajavad siiski autori luba.

Tuntud näide on Brüsselis asuv André Waterkeyni projekteeritud Atomiumi hoone, mis on fotodel sageli kaetud. Samamoodi on arhitekti loata keelatud levitada pilte Euroopa Parlamendi hoonetest. Eiffeli torn Pariisis on ise küll piisavalt vana, et olla autoriõiguse kaitse alt väljas, seega võib vabalt kasutada sellest päeval tehtud fotosid. Küll aga kaitseb autoriõigus Eiffeli torni öösel valgustavat valguslahendust ja sarnane olukord tekib pildistades Tartu Ülikooli peahoonet, millest tehtud foto iseenesest on vaba, kuid näiteks kunstipäraselt seatud jõulutuled on autoriõiguse kaitse all, mistõttu võib jõuluvälgustusega hoone fotot kasutada vaid mitteäriisel otstarbel.

Autoriõigustega on kaitstud ka Tartus asuvad Tigutorn ja AHHAA teaduskeskus. Ka kõik sillad, mille kaudu Tartus üle Emajõe saab, on ehitatud pärast Teist maailmasõda ning on seega endiselt autoriõiguste kaitse all. Üks võimalus, kuidas niisuguste objektide pilte on seaduse alusel võimalik vabalt kasutada, on kujutades hoonet mustaksvõõbatud siluetina.

Euroopa Liidu liikmesriikidele on antud võimalus kehtestada oma autoriõigustes klausli, mis piiraks autoriõiguse ulatust, lubades selgelt avalikustada avalikes kohtades tehtud või avalike vaateid kujutavaid fotosid. Sellegipoolest tõlgendatakse Eesti seadusandluses seda võimalust soovitatust erinevalt, mis tõstatab küsimuse, et ehk oleks selles osas tarvis Eesti autoriõiguste seadust muuta. Seaduse muutmise läbi demokraatliku protsessi on igati võimalik.

Tõenäoliselt usuvad isikud, keda panoraamivabadus puudutab, et selline vabadus on Eestis olemas või isegi ei tea ega mõtle selle peale. Ometi ei vabasta seaduse mittetundmine vastutusest ning autoriõiguste rikkumise korral on rikkujaid võimalik seaduse alusel vastutusele võtta, sest karistusseadustiku alusel võib pildi levitamine kvalifitseeruda autorsuse varguseks, mille eest võib eraisikule määrata rahalise karistuse või kuni kolme aastase vanglakaristuse.

KAROLINA ULLMAN

VANDEADVOKAAT, PARTNER

(+372) 66 76 444

KAROLINA.ULLMAN@NJORDLAW.EE